



# Programma

## Symposium 'Op 'n diek'

Georganiseerd door de **Waddenacademie** en het **Kenniscentrum Gebiedsontwikkeling NoorderRuimte**

Het onderwerp van het symposium 'Op 'n diek' (Platduits voor 'op een dijk') is de vraag of wadden-toerisme langs de vastelandskust van Noord Nederland kansen heeft, zonder het landschap te verrommelen.

Het symposium houdt de visies van de provincies Friesland en Groningen tegen het licht. Beide provincies hebben plannen om vanaf de Waddendijk vormen van waddenbeleving te intensiveren, met behulp van o.a. wandelpaden door de kwelders, een fietspad op de dijk, 'attractiepunten', 'verblijfsruimten' en 'markeringspunten', ook wel 'toeristische overstappunten' genoemd (parkeergelegenheid met zit-gelegenheid en informatie). Hoe kan die vorm van waddenbeleving de lokale economie dienen? Wat willen lokale actoren? Welke investeerders zijn geïnteresseerd? Ambieert de planvorming het in voldoende mate om ook liefhebbers van buiten de provincies aan te willen trekken? Kan dat op een schaal waar de lokale economie iets aan heeft? En, cruciaal voor succes: wat kan toeristen een diepgaande beleving ofwel 'sleutelervaring' bieden (Pine en Gilmore, De beleviseconomie, 2010)?

Tijdens het symposium lichten de ruimtelijke adviseurs van provincies en rijk hun visie toe, worden de perspectieven voor en van lokale ondernemers en belangverenigingen verkend, zoals zij die voor toerisme zien. Daarnaast geven waddenkenners voorwaarden aan vanuit natuurbeschermings-

overwegingen, worden mogelijkheden geschetst via de ideeëvorming van een internationale groep van architectuurstudenten (die de fascinatie voor het waddegebied tevens door de ogen van potentiële buitenlandse toeristen verbeelden), en wordt de Nederlandse, de Duitse en de Deense beleving van het waddegebied vanaf de dijk op verschillen bekeken. Aan de Duitse beleving is een beroemd boek van Theodor Storm gewijd, over een dijkgraaf in de 18e eeuw. Dat boek is verfilmd en die film wordt vertoond en besproken op 21 juni 's avonds in ForumImages.

Het doel van het symposium is om het profiel van waddenbeleving en toerisme aan de vastelandskust van Noord Nederland aan te scherpen. Een profiel dat de kwaliteit van het genieten van natuur en landschap in het 'lege land' weet te handhaven en tevens de beleving van kwelders, wadlopen, droogvallen op het wad, etc. intensiveert. Een profiel dat het nastreeft om accommodaties voor toerisme te integreren in het waddenland, en met name op de kwelderwallen waarop de dorpen nabij de kust zich bevinden (de oude kustlijn) die via 'transecten' met de bestaande kustlijn zijn verbonden, of alsnog kunnen worden verbonden. Het gaat om een mogelijke vorm van gebiedsontwikkeling met de laagste dichtheid en tevens de grootste gebiedsschaal in Noord Nederland. De verkennende aanpak die gehanteerd wordt is de 'interpretation'-methode van Freeman Tilden.

## Dinsdag

Plannen en verkenningen van kansen, meningen, verhalen

# 21/06

Locatie: ForumImages, Groningen  
Dagvoorzitter: Jaap Jepma

9.00 – 9.30  
Inloop

9.30 – 10.00  
Welkom door prof.dr. Pavel Kabat (voorzitter Waddenacademie) en dr. ir. Jos Bosman (lector Ruimtelijke transformaties Hanzehogeschool) korte film door Paul Sixta (impressie van het Noordelijke kustgebied)

### Horizon

(dit deel van het programma is in het Engels, overig in het Nederlands):

10.00 – 10.45  
Lezing Prof. dr. Norbert Fischer (Universiteit Hamburg) De dijk als symbool

10.45 – 11.30  
Lezing Prof. dr. Stephan Günzel (Technische Kunsthochschule Berlijn) De dijk als grenservaring

11.30 – 12.15  
Lezing Prof. dr. Hans Mommaas (Universiteit Tilburg) De strategie om te komen tot een 'sterk verhaal'

12.15 – 12.30  
resumé door dagvoorzitter Jaap Jepma

12.30 – 14.00  
Lunch

## Plannen om de dijk tot een 'kroon' te verbouwen

14.00 – 14.20  
visie Provincie Friesland, ir. Peter de Ruyter (leider Atelier Fryslân)

14.20 – 14.40  
visie Provincie Groningen, Alje van Bolhuis ('Waddenkroon' en 'Kiek over diek')

14.40 – 15.00  
visie Rijksoverheid, ir. Yttje Feddes (rijksadviseur voor het landschap)

15.00 – 15.15  
gesprek o.l.v. Jaap Jepma

15.15 – 15.45  
pauze

## Verkenningen van kansen, verhalen en meningen in relatie tot de plannen

15.45 – 16.05  
Perspectief van betrokkenheid, Khoji Wesselius (Plattelâns-projektenburo Noardwest Fryslân)

16.05 – 16.25  
Ecologisch perspectief, Henk de Vries (ecoloog It Fryske Gea)

16.25 – 16.45  
Verhalend perspectief, Annemarie Kok (hoofdredacteur Noorderbreedte)

16.45 – 17.05

Toeristisch perspectief Eems-Dollard Regio, Eric Neef (regiomanager ANWB Noord)

17.05 – 17.15  
gesprek o.l.v. Jaap Jepma

17.15 – 18.15  
borrel

18.30 – 21.00

diner in het Groninger Museum, met muzikaal programma door master-studenten van het Prins Claus Conservatorium

21.00 – 22.00  
cultureel programma:  
lezing dr. Jean Lefebvre van het *Theodor Storm Zentrum* (Husum) met fragmenten uit diverse filmversies van *Der Schimmelreiter*, gemaakt op basis van het gelijknamige boek van Theodor Storm

## Woensdag

'sterk verhaal' als strategie

# 22/06

**OPTIE 1** Excursie  
(op inschrijving, maximaal 50 deelnemers)

8.00 – 14.00  
Excursie naar de Eems-Dollard o.l.v. Jaap Postma

**OPTIE 2** Werksessies  
(op inschrijving, max. 40 deelnemers per sessie)  
Locatie: Atrium Zernikeplein 7 Groningen

9.00 – 9.30  
Introductie dagprogramma door Jos Bosman

9.30 – 12.30  
Drie parallelle werksessies

**Werksessie 1**  
'Toeristisch perspectief'  
*Noord-West Friesland* met o.a. Jos Bazelmans, Gunnar Daan, Oebele Gjaltema, Frank van Genne, Nynke-Rixt Jukema, Peter de Ruyter, Margaret Ann McDonald en Khoji Wesselius, o.l.v. Nynke Bout (Nynke Bout Consultancy)

**Werksessie 2**  
'*Werkeiland met culturele component*' *Eemshaven* met o.a. Andries van den Berg, Jouke van Dijk, Hans van der Markt, Linda Noorman en Annet Ritsema, o.l.v. Marcel Koenis (Sinz)

**Werksessie 3**  
'*Kiek over diek*' - *Eems-Dollard* met o.a. Alje van Bolhuis, Angelika Fuchs, Peter Herman, Theo Hoek, Elze Klinkhammer, Ton van der Maarel en Dirk Nijdam o.l.v. Jaap Jepma (Noordtij)

Per werksessie wordt onder leiding van een gespreksleider op de planning voor toerisme als integrale ontwikkelingskans voor het Wadden-gebied ingegaan. Hoe en door wie worden deze plannen gedragen (ondernemers en lokale bevolking)? Delen zij een 'verhaal'? Iedere werksessie wordt ingekaderd doordat een specifieke locatie wordt behandeld. Specialisten worden als panelleden uitgenodigd om onder leiding van de gespreksleider te komen tot een ontwikkelingsrichting, waarbij de verschillende schaalniveaus worden

aangesproken, en zo mogelijk op elkaar worden betrokken. Naast de panelleden krijgen ook alle andere deelnemers aan elke werksessie volop de gelegenheid om deel te nemen aan het gesprek.

12.30 – 14.00  
lunch

14.00 – 15.30  
plenair

De gespreksleiders presenteren de inzichten uit de drie ochtendsessies en gaan met de zaal in gesprek over een mogelijke schets van nieuwe uitdagingen wat betreft waddenbeleving vanaf de dijk.  
o.l.v. Jouke van Dijk  
Presentatie van studentenplannen (Academie van Bouwkunst Groningen en TU Eindhoven)

15.30 – 15.45  
Afsluiting van het symposium door Pavel Kabat (voorzitter Waddenacademie)

15.45 – 17.00  
borrel